

ปัญหาบางประการเกี่ยวกับเรื่องสิทธิยึดหน่วง

5.1 ปัญหาเกี่ยวกับการอ้างสิทธิยึดหน่วงต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือเจ้าพนักงานบังคับคดี

ตามที่ได้อธิบายถึงผลของสิทธิยึดหน่วงในบทที่ผ่านมาว่าเจ้าหนี้มีแต่เพียงสิทธิที่จะยึดทรัพย์สินไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้เท่านั้น ในการบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่ยึดหน่วงเจ้าหนี้ต้องดำเนินการฟ้องร้องและขอบังคับคดีต่อศาลอย่างเช่นเจ้าหนี้สามัญโดยทั่วไป เว้นแต่สิทธิยึดหน่วงตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่องในบางกรณีที่นอกจากเจ้าหนี้จะมีสิทธิยึดทรัพย์สินไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้แล้วเจ้าหนี้ยังมีสิทธินำทรัพย์สินที่ยึดหน่วงออกขายทอดตลาดได้โดยตรง

อย่างไรก็ตามเนื่องจากกฎหมายไม่ได้บัญญัติรับรองการใช้สิทธิดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าเจ้าหนี้จะสามารถอ้างหรือใช้สิทธิดังกล่าวต่อบุคคลภายนอกได้แค่ไหนเพียงใด จึงเป็นปัญหาว่าในระหว่างการใช้สิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินของเจ้าหนี้ดังกล่าว หากมีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของลูกหนี้ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ยึดหน่วงโดยเจ้าพนักงานบังคับคดีได้เข้ามาขอยึดเอาทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ยึดหน่วงอยู่ออกขายทอดตลาดเพื่อเอาเงินมาชำระหนี้ เจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงจะสามารถอ้างสิทธิยึดหน่วงขึ้นใช้ยันต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้หรือไม่

จากการศึกษาพบว่าประเด็นปัญหาดังกล่าวในข้างต้นนี้ยังไม่มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยไว้โดยตรงแต่อย่างใด แม้คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 944/2490 ซึ่งได้เคยวินิจฉัยว่า เจ้าหนี้ตามคำพิพากษามีสิทธิยึดทรัพย์สินของลูกหนี้เพื่อเอาเงินชำระหนี้ได้แม้ลูกหนี้จะได้เอาทรัพย์สินนั้นไปวางเป็นประกันเงินกู้หรือจำนำ หรือผู้ใดมีบุริมสิทธิหรือสิทธิยึดหน่วงในทรัพย์สินนั้นอย่างไร ผู้นั้นก็ร้องขอให้ปล่อยการยึดไม่ได้คงได้แต่เรียกร้องบังคับตามสิทธิของตนตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 424/2509 ซึ่งได้เคยวินิจฉัยว่า เมื่อกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ผู้ร้องขอให้ถอนการยึดนั้นยังคงเป็นของจำเลยอยู่ โจทก์ผู้ชนะคดีย่อมนำยึดเพื่อขายทอดตลาดได้ เพียงแต่ผู้ร้องมีสิทธิยึดหน่วงและบุริมสิทธิไม่ทำให้ผู้ร้องขอให้โจทก์ถอนการยึดได้ แต่คำพิพากษาทั้งสองดังกล่าวก็เป็นการวินิจฉัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 288 ในประเด็นเรื่องการขอให้ปล่อยทรัพย์สิน (ร้องขาดทรัพย์) เท่านั้น เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่าทรัพย์สินของลูกหนี้ศาลจึงพิพากษายกคำร้องขอให้ปล่อยทรัพย์สินซึ่งถือว่าคำพิพากษาดังกล่าวได้วินิจฉัยโดยชอบด้วย

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งทุกประการ แต่ในประเด็นปัญหาว่าเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงจะอ้างสิทธิยึดหน่วงขึ้นใช้ยันต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้หรือไม่นั้น ศาลฎีกายังมิได้วินิจฉัยไว้แต่อย่างใด

ประเด็นปัญหาดังกล่าว หากพิจารณาในด้านสิทธิของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของลูกหนี้ซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 214 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งมาตรา 733 เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะให้ชำระหนี้ของตนจากทรัพย์สินของลูกหนี้จนสิ้นเชิง รวมทั้งเงินและทรัพย์สินอื่นๆ ซึ่งบุคคลภายนอกค้างชำระแก่ลูกหนี้ด้วย” โดยบทบัญญัตินี้ดังกล่าวเจ้าหนี้อย่อมได้ทรัพย์สินของลูกหนี้ทั้งหมดเป็นประกันการชำระหนี้ไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะอยู่กับลูกหนี้หรือผู้ใด เจ้าหนี้ก็มีสิทธิที่จะให้เอามาชำระหนี้ของตนได้โดยขอให้ศาลออกหมายบังคับคดีแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีไปทำการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ออกขายทอดตลาดแล้วนำเงินมาชำระหนี้แก่ตนได้ นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 282 ยังได้บัญญัติว่า “ถ้าคำพิพากษาหรือคำสั่งใดกำหนดให้ชำระเงินจำนวนหนึ่ง ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติห้ามมาตราต่อไปนี้ เจ้าพนักงานบังคับคดีย่อมมีอำนาจที่จะรวบรวมเงินให้พอชำระตามคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยวิธียึดหรืออายัดและขายทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาตามบทบัญญัติในลักษณะนี้” เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 214 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และมาตรา 282 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยทั่วไปดังกล่าว เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของลูกหนี้โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีน่าจะมีสิทธิยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ที่อยู่ในความครอบครองของผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงได้ และในการยึดทรัพย์สินของเจ้าพนักงานบังคับคดีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 283 ก็กำหนดให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเพียงแต่อ้างว่าทรัพย์สินอันใดเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษา เจ้าพนักงานบังคับคดีก็สามารถที่จะยึดได้โดยไม่ต้องร้องขอให้ศาลทำการไต่สวนก่อนว่าทรัพย์สินนั้นเป็นของลูกหนี้ตามคำพิพากษาดังกล่าวอ้างของเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือไม่แต่อย่างใด ในทางตรงกันข้ามหากเจ้าพนักงานบังคับคดีไม่ยึดทรัพย์สินอันจะต้องยึดภายในเวลาอันควรเจ้าพนักงานบังคับคดีอาจต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาดังประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 283 วรรค 2 อีกด้วย

อย่างไรก็ตามในการใช้สิทธิยึดทรัพย์สินของลูกหนี้โดยเจ้าพนักงานบังคับคดีดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 ด้วยทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 282 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าวในข้างต้นซึ่งกำหนดให้การใช้อำนาจยึดทรัพย์ของเจ้าพนักงานบังคับคดีต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติห้ามมาตราถัดไปซึ่งรวมถึงมาตรา 287 ด้วยซึ่งมาตรา 287 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา

288 และ 289 บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยการบังคับคดีแก่ทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษานั้น ย่อมไม่กระทบกระทั่งถึงบุริมสิทธิหรือสิทธิอื่นๆ ซึ่งบุคคลภายนอกอาจร้องขอให้บังคับเหนือทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมาย” บทบัญญัตินี้ดังกล่าวถือเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองสิทธิของบุคคลภายนอกผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาที่จะได้รับชำระหนี้หรือได้ส่วนแบ่งจากทรัพย์สินนั้นก่อนเจ้าหนี้อื่น ซึ่งบุคคลภายนอกที่จะได้รับความคุ้มครองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 ดังกล่าวนี้อาจแบ่งออกได้ออกเป็น 2 จำพวก¹ คือ 1) บุคคลภายนอกผู้มีบุริมสิทธิซึ่งอาจร้องขอให้บังคับได้ตามกฎหมายและ 2) บุคคลภายนอกผู้มีสิทธิอื่นๆ ซึ่งอาจร้องขอให้บังคับเหนือทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมาย เมื่อพิจารณาบทบัญญัติมาตรา 287 ดังกล่าว ประเด็นปัญหาในข้อนี้จึงอยู่ที่ว่าจะถือว่าเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงถือเป็นเจ้าหนี้ผู้มีบุริมสิทธิ หรือเป็นบุคคลผู้มี “สิทธิอื่น ๆ” ซึ่งบุคคลภายนอกอาจร้องขอให้บังคับเหนือทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 หรือไม่

ซึ่งประเด็นที่เกี่ยวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 นี้ได้เคยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 751/2516 วินิจฉัยว่า “สิทธิอื่น ๆ” ซึ่งบุคคลภายนอกอาจร้องขอให้บังคับเหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ตามกฎหมายในมาตรา 287 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น จะต้องเป็นสิทธิที่บุคคลภายนอกมีอยู่เหนือทรัพย์สินของลูกหนี้นั่นเอง และจะต้องเป็นสิทธิเทียบเคียงได้กับบุริมสิทธิอันเป็นสิทธิประเภทแรกด้วย”

ประเด็นปัญหาในข้อนี้ นักนิติศาสตร์ได้ให้ความเห็นที่แตกต่างกันดังนี้

ศาสตราจารย์จิตติ ติงศภัทย์ เห็นว่าสิทธิยึดหน่วงไม่ทำให้เกิดสิทธิพิเศษที่จะได้รับชำระหนี้จากทรัพย์สินที่ยึดหน่วงก่อนเจ้าหนี้อื่น สิทธิยึดหน่วงไม่ทำให้เกิดบุริมสิทธิแต่ประการใด เว้นแต่สภาพแห่งหนี้ตนเองเป็นหนี้ที่มีบุริมสิทธิด้วยซึ่งต้องพิจารณาเป็นรายๆ ไป ฉะนั้นสิทธิยึดหน่วงจึงมีผลระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินไว้จนกว่าลูกหนี้จะได้ชำระหนี้โดยสิ้นเชิง แต่ถ้าเจ้าหนี้อื่นจะบังคับชำระหนี้โดยสิทธิของเขาแล้ว เขาก็สามารถนำยึดทรัพย์สินนั้นได้ในการ

¹ พัทธน์ จักรางกูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 4 วิธีกร้าวครวก่อนพิพากษาและการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จรัสสนิทวงศ์, 2521), หน้า 600

บังคับคดีตามวิธีการธรรมดา ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงได้แต่จะใช้วิธีการขอเฉลี่ยหนี้ตามวิธีการธรรมดา
ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเท่านั้น²

อาจารย์พจน์ ปุษปาคม เห็นว่าสิทธิยึดหน่วงที่กฎหมายให้อำนาจเอาทรัพย์สินออกขายทอด
ตลาดชำระหนี้เองได้ (หมายถึงสิทธิยึดหน่วงตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่องบางชนิด) เทียบเคียงได้
กับบุริมสิทธิตามมาตรา 287 เพราะมีอำนาจตามกฎหมายบังคับเหนือทรัพย์สินนั้น แต่สิทธิยึดหน่วง
ทั่วไปเป็นเพียงประกันการชำระหนี้เท่านั้นไม่มีอำนาจบังคับเหนือทรัพย์สินนั้นจึงร้องขอให้ชำระหนี้
แก่ตนโดยอาศัยมาตรานี้ไม่ได้³

อย่างไรก็ตามนักนิติศาสตร์ผู้ทรงคุณวุฒิอีกหลายท่านได้ให้ความเห็นที่แตกต่างกับความ
เห็นของท่านศาสตราจารย์จิติ ดิงศภิทธิ์ ท่านอาจารย์พจน์ ปุษปาคมและคำพิพากษาฎีกาที่
751/2516 ดังกล่าว ซึ่งผู้เขียนขอยกมาอธิบายเพื่อประกอบการพิจารณาดังนี้

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายว่า “..เพราะผู้ใช้สิทธิยึดหน่วงอาจยึดไว้ได้
จนกว่าจะได้รับชำระหนี้สิ้นเชิงตามมาตรา 244 นั่นเอง จึงเป็นผลบังคับให้เจ้าหนี้อื่นที่ต้องการ
จะเอาทรัพย์สินนั้นไปขายเพื่อใช้หนี้ จำต้องหาทางใช้หนี้ให้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงก่อนจนเต็ม ทั้งนี้
ทำให้มีผลเหมือนบุริมสิทธิอย่างดีที่สุด เช่น ก. เคารยยนต์ราคา 5,000 บาท ไปจ้าง ข. ปรับเครื่อง
คิดค่าจ้างกัน 50 บาท ตราบใดที่ ข. ยังไม่ได้รับใช้ค่าจ้าง 50 บาทนั้น ข. ยังยึดรถไว้ได้ (มาตรา
244) เจ้าหนี้อื่นจะเป็นเจ้าหนี้มีบุริมสิทธิหรือไม่ก็ตาม แม้จะได้ฟ้อง ก.ชนะคดีแล้ว ก็ขอให้ศาล
สั่งยึดรถยนต์นั้นไม่ได้ เพราะจะเป็นการทำลายสิทธิที่กฎหมายให้แก่ ข. เมื่ออยากเอารถยนต์ไป
ขายใช้หนี้ ก็ต้องใช้ค่าจ้างให้ ข. ก่อน 50 บาท แล้วจึงเอาไปขายใช้หนี้กันได้ เพราะเมื่อได้ใช้หนี้
แล้ว ข. ก็จะไม่เป็นหนี้เป็นคุณที่ยึดเอาไว้ได้ตามมาตรา 241 ต่อไป เจ้าหนี้อื่นจึงชอบที่จะยึดเอาไป
ขายใช้หนี้ได้”⁴

² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชา 41212 กฎหมายแพ่ง 2 : หนี้
เล่ม 1 หน่วยที่ 1-6, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชาชน จำกัด, 2529), หน้า 184.

³ พจน์ ปุษปาคม, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วย คำประกัน
จำนอง จำน่า สิทธิยึดหน่วงและบุริมสิทธิ, หน้า 418.

⁴ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้
เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), หน้า 788-789.

ศาสตราจารย์โชค จารุจินดา ได้อธิบายไว้ว่า สิทธิยึดหน่วง คือสิทธิของเจ้าหนี้ผู้ครองทรัพย์สินของผู้อื่น โดยมีหนี้ที่เป็นคุณประโยชน์แก่ตนเกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งครองนั้นในอันที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินนั้นไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้น (ป.พ.พ.มาตรา 241) และอาจยึดไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้สิ้นเชิง (ป.พ.พ.มาตรา 244) เจ้าหนี้อื่นจะขอให้ยึดเอาไปขายชำระหนี้ไม่ได้⁵

อาจารย์ทวี กสิยพงศ์ ได้อธิบายว่า ถ้าเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาจะยึดเอาทรัพย์สินของผู้ทวงสิทธิไปจากผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงย่อมจะเป็นการกระทบกระทั่งหรือเป็นการทำลายสิทธิของผู้ทรงสิทธิยึดหน่วง ซึ่งเขามีสิทธิอยู่ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 241 ฉะนั้นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาน่าจะไม่มีอำนาจบังคับคดีให้เกิดผลในทางลบล้างสิทธิตามกฎหมายของเขาได้โดยเฉพาะประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 ก็ได้บัญญัติรับรองสิทธิของเขาไว้แล้วและท่านยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า นอกจากนี้ขอให้ดูประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1375 ซึ่งบัญญัติว่าผู้ครอบครองที่ถูกแย่งการครอบครองไปโดยมิชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิจะได้คืนซึ่งการครอบครอง ฉะนั้นเมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีมาทำการยึดทรัพย์สินจากผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงซึ่งมีสิทธิครอบครองนั้นอยู่ ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงจึงชอบที่จะร้องขอคืนซึ่งการครอบครองของตนได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 241, 244, 1375 ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 ดังกล่าวแล้ว⁶

ศาสตราจารย์ไพจิตร ปุญญพันธ์ ได้อธิบายว่า เมื่อการยึดเป็นการเข้าครอบครองทรัพย์สินแต่สิทธิยึดหน่วงหรือสิทธิรับจำนำผู้ทรงสิทธิจะต้องครอบครองทรัพย์สินเป็นสิทธิที่กฎหมายก่อตั้งและรับรอง เป็นทรัพย์สินแต่ไม่มีกฎหมายห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินที่ถูกยึดหน่วงหรือรับจำนำไว้ก็จริง แต่ถ้าจะให้ยึดกันได้ก็เท่ากับเป็นการทำลายสิทธิยึดหน่วงหรือสิทธิรับจำนำที่กฎหมายให้ความรับรองคุ้มครองไว้เป็นการทำลายการครอบครองที่กฎหมายรับรองไว้ ในชั้นนี้จึงเห็นได้ว่าโดยหลักการแล้วจะยึดทรัพย์สินที่ถูกยึดหน่วงหรือรับจำนำไว้ไม่ได้ ที่ว่าจะยึดไม่ได้นั้นต้องเข้าใจว่าไม่มีสิทธิยึดหน่วงเองเพราะเป็นการขัดแย้งกับบทบัญญัติของกฎหมายส่วนสารบัญญัติใน

⁵ โชค จารุจินดา, คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย, (กรุงเทพมหานคร : กงค้ำเนินคดีแพ่งและคดีอาญา, 2523), หน้า 4.

⁶ ทวี กสิยพงศ์, คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประชาชน จำกัด, 2528), หน้า 46-48.

ลักษณะสิทธิยึดหน่วงและสิทธิรับจำนำ การยึดก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายส่วนสารบัญญัติด้วย ถ้ามีกฎหมายรับรองไว้ไม่ว่าโดยตรงหรือปริยายก็จะยึดไม่ได้ เช่น ตามมาตรา 1307* เป็นต้น⁷ นอกจากนี้ท่านยังได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 ไม่ใช่บทบัญญัติที่ห้ามมิให้ยึดหรือทำให้สิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมายสิ้นสุดลงแต่อย่างใด จึงไม่เป็นการตัดสิทธิบุคคลภายนอกผู้ทรงบุริมสิทธิหรือสิทธิอื่น ๆ ที่อาจร้องขอให้บังคับเหนือทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมาย อีกทั้งสิทธิยึดหน่วงจะสิ้นสุดลงได้ก็เฉพาะตามบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งกฎหมายก็มีบัญญัติว่าหากเจ้าหนี้นำยึดหรือเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินก็ให้สิทธิยึดหน่วงหรือสิทธิจำนำสิ้นสุดลงด้วยแต่ประการใด⁸

ผู้เขียนเห็นด้วยกับความเห็นของนักนิติศาสตร์ผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวในข้างต้น โดยเห็นว่าสิทธิยึดหน่วงเป็นสิทธิพิเศษอย่างหนึ่งของเจ้าหนี้ที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายเมื่อมีข้อเท็จจริงเข้าตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือเจ้าหนี้มีการครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นโดยชอบด้วยกฎหมายและมีหนี้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินนั้น เมื่อพิจารณาบทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยสิทธิยึดหน่วงจะเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 244 กำหนดให้เจ้าหนี้สามารถใช้สิทธิยึดหน่วงแก่ทรัพย์สินทั้งหมดที่ยึดหน่วงไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้โดยสิ้นเชิง และสิทธิยึดหน่วงจะระงับหรือสิ้นสุดลงก็ด้วยเหตุที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น เช่น เมื่อลูกหนี้ได้ให้ประกันตามสมควรแก่เจ้าหนี้ เมื่อการครอบครองทรัพย์สินสูญสิ้นไป เมื่อผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงทำผิดหน้าที่หรือเมื่อเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้โดยครบถ้วนอันเป็นผลให้ไม่มีหนี้อันเป็นคุณเกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นอีกต่อไป หากยอมรับให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาโดยเจ้าพนักงานบังคับคดีสามารถยึดเอาทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ใช้สิทธิยึดหน่วงออกขายทอดตลาดได้ก็เท่ากับเป็นการขัดแย้งกับบทบัญญัติของกฎหมายและเป็นการทำลายหลักกฎหมายในเรื่องสิทธิยึดหน่วง และทำให้สิทธิยึดหน่วงไม่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ ดังนั้นเพื่อให้หลักกฎหมายเรื่องสิทธิยึดหน่วงเป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ จึงควรพิจารณาประเด็นปัญหาดังกล่าวไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่งดังต่อไปนี้

* “มาตรา 1307 ท่านห้ามมิให้ยึดทรัพย์สินของแผ่นดินไม่ว่าทรัพย์สินนั้นจะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดินหรือไม่”

⁷ ไพจิตร บุญญพันธุ์, “จะยึดทรัพย์สินที่ถูกยึดหน่วงหรือจำนำไว้ได้หรือไม่” ตุลพาท, เล่ม 4 ปีที่ 33 (กรกฎาคม-สิงหาคม 2529), หน้า 9-10.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 10-11.

(1) ควรตีความโดยถือว่าผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวถือเป็นบุคคลผู้มี “สิทธิอื่น ๆ” ซึ่งบุคคลภายนอกอาจร้องขอให้บังคับเหนือทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 หรือ

(2) ควรถือว่ากฎหมายวิธีสบัญญัติในส่วนของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่ให้เจ้าพนักงานบังคับคดีสามารถยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ได้นั้นขัดแย้งกับกฎหมายสารบัญญัติในเรื่องสิทธิยึดเหนี่ยวที่ให้อำนาจแก่เจ้าหนี้ในการที่จะยึดเหนี่ยวทรัพย์สินของลูกหนี้ไว้ได้การยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ของเจ้าพนักงานบังคับคดีจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายในส่วนสารบัญญัติที่มีกฎหมายรับรองไว้ด้วย

โดยผลของการตีความตามแนวทางทั้งสองดังกล่าวจะทำให้เจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวสามารถดำเนินการไปในแนวทางใดแนวทางหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ไม่ยอมส่งมอบทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวให้แก่เจ้าหนี้หรือเจ้าพนักงานบังคับคดี โดยถือว่าทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีทำนองเดียวกับบทบัญญัติมาตรา 285, 286 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แม้กรณีจะไม่ตรงตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าวโดยตรง⁹

(2) ยอมส่งมอบทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวให้แก่เจ้าพนักงานบังคับคดี และขอรับชำระหนี้หรือขอส่วนแบ่งจากการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวก่อนเจ้าหนี้อื่น โดยถือว่าเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวเป็นผู้มี “สิทธิอื่น ๆ” ซึ่งบุคคลภายนอกอาจร้องขอให้บังคับเหนือทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287

5.2 ปัญหาเกี่ยวกับการขอเฉลี่ยทรัพย์จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวของเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวโดยเจ้าหนี้อื่น

เนื่องจากในการใช้สิทธิบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวของเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยว เจ้าหนี้ต้องดำเนินการฟ้องร้องและขอบังคับคดีต่อศาลอย่างเช่นเจ้าหนี้สามัญโดยทั่วไป ปัญหาจึงมีว่าเมื่อเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวได้ใช้สิทธิฟ้องร้องต่อศาลและศาลได้มีคำพิพากษาให้

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 11.

ขณะคดีจนมีฐานะเป็นเจ้าของนี้ตามคำพิพากษาและได้นำเจ้าพนักงานบังคับคดียึดทรัพย์สินที่อยู่ใน การครอบครองของตนแล้ว หากมีเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของลูกหนี้ในคดีอื่นยื่นคำขอเฉลี่ยทรัพย์สิน ในเงินที่เจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหวงได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหวง โดยการใช้สิทธิ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 290 วรรคแรก* จึงเป็นปัญหาว่าเจ้าหนี้ราย อื่นดังกล่าวจะยื่นขอเฉลี่ยทรัพย์สินได้หรือไม่

ปัญหาดังกล่าวนี้นิติศาสตร์ได้มีความเห็นที่แตกต่างกันดังนี้

ฝ่ายแรก เห็นว่าเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหวงไม่ใช่เจ้าหนี้ที่มีกรรมสิทธิที่จะบังคับชำระหนี้เอา จากทรัพย์สินที่ยึดไว้ได้ก่อนคนอื่น เช่นยึดไว้จนหนี้ถึงกำหนดจึงฟ้องร้องขอให้ศาลสั่งขายทรัพย์สิน ที่ยึดไว้เพื่อใช้หนี้ เจ้าหนี้สามัญตามคำพิพากษาคคนอื่นเข้ามาขอเฉลี่ยได้¹⁰

ฝ่ายที่สอง เห็นว่าสิทธิยึดหวงเป็นเครื่องมือที่จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้โดยทางอ้อม กล่าวคือลูกหนี้จะเอาทรัพย์สินไปโดยไม่ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ไม่ได้ ผลดีของการมีสิทธิยึดหวงคือ เจ้าหนี้สามารถยึดทรัพย์สินได้โดยไม่ต้องรอให้ศาลพิพากษาขณะคดีก่อนและเมื่อฟ้องขณะคดีแล้ว ก็ไม่ต้องยุ่งยากที่จะต้องไปสืบค้นหาทรัพย์สินของลูกหนี้อีกเพราะได้ยึดถือครอบครองอยู่แล้ว นอก จากนี้เจ้าหนี้คนอื่นจะมาขอเฉลี่ยก่อนที่เจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหวงจะได้รับชำระหนี้โดยครบถ้วนไม่ได้ ถึงแม้จะไม่มีบทบัญญัติว่าผู้ทรงสิทธิยึดหวงมี “กรรมสิทธิ” ที่จะได้รับชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้สามัญ ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติผู้ทรงสิทธิยึดหวงก็ย่อมได้สิทธิเช่นนี้ได้เช่นกัน¹¹

*“มาตรา 290 เมื่อเจ้าพนักงานบังคับคดีได้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินอย่างใดของลูกหนี้ตาม คำพิพากษาไว้ แทนเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาแล้ว ห้ามมิให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาอื่นยึดหรืออายัด ทรัพย์สินนั้นซ้ำอีก แต่ให้เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเช่นนี้มีอำนาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อ ศาลที่ออกหมายบังคับคดีให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินนั้น เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้ตนเข้าเฉลี่ยในทรัพย์สิน หรือเงินที่ขายหรือจำหน่ายทรัพย์สินนั้นได้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและ พาดินทรัพย์”

¹⁰ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาดินทรัพย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), หน้า 788-789.

¹¹ พระสารสาสน์ประพันธ์, “ความสำคัญบางประการเกี่ยวกับเรื่องสิทธิยึดหวง”, หน้า 856.

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์การขอเฉลี่ยทรัพย์สินซึ่งถือว่าในกรณีที่มีเจ้าหนี้จำนองหรือเจ้าหนี้บุริมสิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 289 หรือมีเจ้าหนี้บุริมสิทธิหรือสิทธิอื่น ๆ เหนือทรัพย์สินของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 การเฉลี่ยทรัพย์สินของลูกหนี้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 290 จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้มีการหักเงินที่ต้องจ่ายให้แก่เจ้าหนี้ดังกล่าวโดยครบถ้วนแล้วเท่านั้น มีเงินเหลือเท่าใดจึงจะเอามาเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้อื่นได้ ดังนั้นประเด็นปัญหาในข้อนี้จึงมีในลักษณะทำนองเดียวกับปัญหาการอ้างสิทธิยึดหน่วงต่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาหรือต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีดังกล่าวข้อ 5.1 ซึ่งนักนิติศาสตร์ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันดังกล่าวในข้างต้น ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรตีความโดยถือว่าเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงถือเป็นบุคคลผู้มี “สิทธิอื่น ๆ” ซึ่งบุคคลภายนอกอาจร้องขอให้บังคับเหนือทรัพย์สินนั้นได้ตามกฎหมาย” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 287 โดยผลของการตีความดังกล่าวเจ้าหนี้ตามคำพิพากษารายอื่นจะยื่นคำขอเฉลี่ยทรัพย์สินจากเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินที่ยึดหน่วงได้ก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดหน่วงได้รับชำระหนี้โดยครบถ้วนแล้วเท่านั้น

5.3 ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่ยึดหน่วง

เนื่องจากกฎหมายกำหนดผลของสิทธิยึดหน่วงให้เจ้าหนี้มีแต่เพียงสิทธิที่จะยึดหน่วงทรัพย์สินไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้เท่านั้น ในการบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่ยึดหน่วงเจ้าหนี้ต้องดำเนินการฟ้องร้องและขอบังคับคดีต่อศาลต่อศาลอย่างเช่นเจ้าหนี้สามัญโดยทั่วไป เว้นแต่ผลของสิทธิยึดหน่วงตามบทบัญญัติเฉพาะเรื่องในบางกรณีเท่านั้นที่กฎหมายให้เจ้าหนี้มีสิทธินำทรัพย์สินที่ยึดหน่วงออกขายทอดตลาดได้โดยตรง ผลของสิทธิยึดหน่วงโดยทั่วไปดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความไม่สะดวกแก่เจ้าหนี้ในบางกรณี เช่น กรณีผู้ประกอบการขายสินค้าและศูนย์บริการรับซ่อมสินค้า เมื่อลูกค้านำสินค้ามาให้ซ่อมแล้วไม่มาชำระค่าซ่อมและรับสินค้าคืนไปอันเป็นผลให้ผู้ประกอบการต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บและดูแลรักษาสินค้าเป็นจำนวนมาก กรณีนี้แม้ผู้ประกอบการจะมีสิทธิยึดหน่วงสินค้าไว้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ค่าซ่อมก็ตาม แต่ในการบังคับชำระหนี้เอาจากสินค้านี้ดังกล่าวก็น่าจะต้องดำเนินการโดยการฟ้องร้องและขอบังคับคดีต่อศาลก่อนจึงจะสามารถขายทอดตลาดได้ ทำให้ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย ยิ่งหากเป็นกรณีที่หนี้ค่าซ่อมสินค้านี้มีมูลค่าเพียงเล็กน้อยด้วยแล้ว การบังคับชำระหนี้โดยการฟ้องร้องต่อศาลก็จะไม่คุ้มค่าต่อเจ้าหนี้แต่ประการใด

ประเด็นปัญหาดังกล่าวหากพิจารณาเปรียบเทียบกับผลของสิทธิยึดเหนี่ยวตามประมวลกฎหมายแพ่งสวิส ประมวลกฎหมายแพ่งสวิสมาตรา 898 (1)* ซึ่งกำหนดให้ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้และไม่ได้ให้ประกันอันสมควรแก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธินำทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวออกขายเพื่อเอาเงินมาชำระหนี้ได้ เมื่อเจ้าหนี้ได้บอกกล่าวแก่ลูกหนี้แล้วโดยถือเสมือนว่าทรัพย์สินนั้นได้มีการจำหน่ายไว้แก่เจ้าหนี้

ผู้เขียนเห็นว่าในการแก้ไขปัญหาค่าไม่สะดวกของเจ้าหนี้ในการบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวตามผลของสิทธิยึดเหนี่ยวทั่วไปดังกล่าว กฎหมายไทยอาจนำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งสวิสมาเป็นแนวทางในการพิจารณาแก้ไขกฎหมายได้ โดยให้นำบทบัญญัติของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนที่ว่าด้วยการบังคับจำหน่ายมาบังคับใช้โดยอนุโลม แต่ทั้งนี้ควรให้จำกัดเฉพาะทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์เช่นเดียวกับในเรื่องจำหน่ายเท่านั้น

อย่างไรก็ตามในกรณีที่ยังไม่ได้มีการแก้ไขกฎหมาย ผู้เขียนเห็นว่าเจ้าหนี้อาจแก้ปัญหาดังกล่าวโดยให้ลูกหนี้ทำสัญญาหรือข้อตกลงเพิ่มเติมโดยกำหนดให้เจ้าหนี้มีสิทธินำทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวออกขายทอดตลาดได้ ซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวถึงความสมบูรณ์ของสัญญาหรือข้อตกลงดังกล่าวในหัวข้อที่ 5.4 ต่อไป

5.4 ปัญหาความสมบูรณ์ของข้อตกลงระหว่างเจ้าหนี้ผู้ทรงสิทธิยึดเหนี่ยวกับลูกหนี้ที่ยอมให้จัดการทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวเป็นอย่างไร

สืบเนื่องมาจากปัญหาค่าไม่สะดวกและไม่คุ้มค่าในการบังคับชำระหนี้เอากับทรัพย์สินที่ยึดเหนี่ยวกรณีที่หนี้ก้อนก่อให้เกิดสิทธิยึดเหนี่ยวมีมูลค่าเพียงเล็กน้อย ซึ่งเจ้าหนี้จะต้องดำเนินการฟ้องร้องและขอบังคับคดีต่อศาลอย่างเช่นเจ้าหนี้สามัญโดยทั่วไป เจ้าหนี้จึงมักกำหนดให้ลูกหนี้จัดทำสัญญาหรือข้อตกลงเป็นพิเศษขึ้นเพื่อยกเว้นผลของสิทธิยึดเหนี่ยวตามกฎหมายดังกล่าวขึ้นดังตัวอย่างข้อตกลงในเรื่องดังกล่าว ดังต่อไปนี้

*โปรดดูผลของสิทธิยึดเหนี่ยวตามประมวลกฎหมายแพ่งสวิสในบทที่ 2 หน้า 34.

เงื่อนไขการซ่อมนสินค้า

1. ให้นำใบรับซ่อมมาแสดงต่อศูนย์บริการซ่อม ซึ่งท่านได้นำเครื่องมาให้ซ่อมหรือต่อศูนย์ใด ๆ ที่บริษัท ก. จำกัด จะได้กำหนดทั้งนี้เพื่อการขอรับเครื่องที่ซ่อมแล้วคืนไป
2. บริษัทจะไม่มอบเครื่องที่ซ่อมแล้วให้แก่ลูกค้าซึ่งมิได้นำใบรับนี้มาแสดงต่อบริษัท
3. หากลูกค้ามิได้ทำการเรียกร้องหรือขอรับเครื่องที่ส่งมาซ่อมภายในกำหนดเวลาสามสิบวัน (30) นับแต่วันที่ได้รับแจ้งการซ่อมเครื่องเสร็จ ลูกค้าขอให้ความตกลงโดยไม่มีเงื่อนไขว่าขอมอบเครื่องที่ส่งมาซ่อมนั้นให้เป็นของบริษัท ก. จำกัด โดยบริษัทมีสิทธินำออกจำหน่ายหรือดำเนินการใดๆ ได้ตามที่บริษัทเห็นสมควรโดยลูกค้าจะไม่เพิกถอนข้อตกลงเช่นว่านี้ไม่ว่ากรณีใดๆ
4. บริษัท ก. จำกัด มีสิทธิที่จะเรียกเก็บค่าซ่อมเครื่องจากลูกค้าตามที่บริษัทได้ดำเนินการไปตามอัตราค่าบริการซ่อมที่บริษัทกำหนดไว้ ทั้งนี้เว้นแต่จะมีข้อความระบุชัดเจนในใบรับประกันว่าเครื่องดังกล่าวยังอยู่ภายใต้เงื่อนไขการรับประกันซ่อมฟรี
5. เครื่องที่ได้รับการซ่อมมาแล้วโดยบุคคลอื่นซึ่งมิใช่โดยศูนย์บริการซ่อมที่ได้รับอนุญาตแล้วของบริษัท จะไม่ได้รับสิทธิตามที่กำหนดในใบรับประกันดังกล่าวได้ ในกรณีเช่นนี้บริษัทมีสิทธิที่จะเรียกร้องเอาสิทธิตามที่กำหนดในใบรับประกันดังกล่าวได้ ในกรณีเช่นนี้บริษัทมีสิทธิที่จะเรียกเก็บค่าซ่อมเครื่องดังกล่าวจากลูกค้าได้ตามอัตราค่าบริการซ่อมที่บริษัทกำหนดไว้
6. ในกรณีที่ลูกค้าจะต้องจ่ายค่าบริการซ่อมสำหรับบริการซ่อมที่ศูนย์บริการได้ดำเนินการให้ ลูกค้าขอตกลงว่าบริษัท ก. จำกัด มีสิทธิยึดหน่วงเครื่องดังกล่าวไว้จนกว่าจะได้รับค่าบริการครบถ้วน และหากว่าลูกค้ามิได้ชำระค่าบริการซ่อมที่ค้างชำระให้ครบถ้วนภายในกำหนดสามสิบวัน (30) นับแต่วันที่ได้รับแจ้งการซ่อมเครื่องเสร็จ ลูกค้าตกลงมอบเครื่องที่ส่งมาซ่อมนั้นให้เป็นกรรมสิทธิ์ของบริษัท ก. จำกัด หรือนำออกขายทอดตลาด หรือดำเนินการใด ๆ ตามที่เห็นสมควร โดยลูกค้าจะไม่เพิกถอนข้อตกลงเช่นว่านี้ไม่ว่ากรณีใด ๆ
7. บริษัทจะดำเนินการซ่อมด้วยความระมัดระวัง หากการซ่อมจำเป็นต้องทำลายหรือทำให้อุปกรณ์ส่วนอื่นเสียหายและ/หรือความเสียหายของอุปกรณ์เกิดขึ้นจากสภาพของอุปกรณ์เองโดยไม่ใช่เกิดจากความประมาทเลินเล่อของบริษัท ลูกค้าตกลงว่าบริษัทไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายดังกล่าว หากในกรณีที่บริษัทต้องเป็นผู้รับผิดชอบในความเสียหาย หรือสูญหายของอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ลูกค้านำมาซ่อม เช่น ม้วนเทป, ฟิล์ม, แผ่นดิสก์ เป็นต้น ลูกค้าขอให้ความยินยอมโดยจะไม่เปลี่ยนแปลงไม่ว่ากรณีใด ๆ ว่าเป็นบริษัทขาดใช้เพียงไม่เกินราคาจำหน่ายของอุปกรณ์ชิ้นนั้น

8. หากบริษัท ก. จำกัด ได้ใช้สิทธิยึดหน่วงเครื่องดั่งที่กล่าวไว้ในข้อ 3 หรือข้อ 6 ข้างต้นแล้ว ลูกค้านตกลงว่าบริษัท ก. จำกัด จะไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายหรือการเสื่อมสลายที่เกิดขึ้นกับเครื่องอันเป็นผลจากไฟไหม้ โจรกรรม น้ำท่วม อุบัติเหตุ เหตุสุดวิสัย หรือเหตุใดๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

(ลงชื่อ)..... ลูกค้า

()

จากตัวอย่างข้อตกลงเงื่อนไขการช่อมสินค้าข้างต้น เป็นปัญหาว่าการทำข้อตกลงในลักษณะดังกล่าวมีผลบังคับในทางกฎหมายแค่ไหนเพียงใด ในที่นี้ผู้เขียนขอพิจารณาแยกลักษณะของข้อตกลงดังกล่าวออกเป็น 2 กรณี คือ 1) ข้อตกลงให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยึดหน่วงตกเป็นของเจ้าหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระ และ 2) ข้อตกลงให้เจ้าหนี้มีสิทธิขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหน่วงได้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระ

ผู้เขียนเห็นว่าข้อตกลงประเภทแรกที่กำหนดให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยึดหน่วงตกเป็นของเจ้าหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระไม่สามารถทำได้ ทั้งนี้เพราะหากพิจารณาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติในเรื่องจำนำ ซึ่งผู้รับจำนำมีสิทธินำทรัพย์สินที่จำนำออกขายทอดตลาดได้ แม้กระนั้นก็ตามบทบัญญัติมาตรา 756* ในเรื่องจำนำก็ยังห้ามมิให้ผู้จำนำและผู้รับจำนำทำสัญญาหรือข้อตกลงกันเป็นพิเศษก่อนหนี้ถึงกำหนดให้ทรัพย์สินที่จำนำตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้รับจำนำได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้จำนำที่อาจอยู่ในฐานะเสียเปรียบเพราะไม่มีทางเลือกจึงยอมทำตามข้อตกลงดังกล่าว ด้วยเหตุผลดังกล่าวการทำสัญญาหรือข้อตกลงให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ยึดหน่วงตกเป็นของเจ้าหนี้ก่อนหนี้ถึงกำหนดชำระดังกล่าวจึงไม่สามารถทำได้ อย่างไรก็ตามหากหนี้อันก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วงนั้นได้ถึงกำหนดชำระแล้ว การทำข้อตกลงในลักษณะดังกล่าวก็ไม่ต้องห้ามแต่อย่างใด

ส่วนกรณีข้อตกลงที่ให้เจ้าหนี้มีสิทธิขายทอดตลาดทรัพย์สินที่ยึดหน่วงได้เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระนั้น ผู้เขียนเห็นว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ ทั้งนี้เพราะเป็นการตกลง

* มาตรา 756 การที่จะตกลงกันไว้เสียแต่ก่อนเวลาหนี้ถึงกำหนดชำระเป็นข้อความอย่างไรโดยอย่างหนึ่งว่า ถ้าไม่ชำระหนี้ให้ผู้รับจำนำเข้าเป็นเจ้าของทรัพย์สินจำนำ หรือให้จัดการแก่ทรัพย์สินนั้นเป็นประการอื่นนอกจากบทบัญญัติทั้งหลายว่าด้วยการบังคับจำนำนั้นไว้ ข้อตกลงเช่นนั้น ท่านว่าไม่สมบูรณ์

บังคับชำระหนี้ตามวิธีการที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติรับรองอยู่แล้วจึงเป็นเรื่องที่สามารถทำได้และไม่ถือว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นข้อตกลงที่ห้ามนำคดีมาสู่การพิจารณาของศาล อันถือเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนตามมาตรา 150 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แต่อย่างใด นอกจากนี้หากการขายทอดตลาดกระทำไปโดยไม่ชอบ เช่น ผู้ขายทอดตลาดได้เข้าสู่วราคารเองหรือใช้ให้บุคคลอื่นเข้าสู่วราคารในการขายทอดตลาดแทนตนโดยไม่ได้มีการบอกกล่าวในคำโฆษณาบอกการขายทอดตลาด จนเป็นเหตุให้ราคาที่ยายนั้นต่ำกว่าความเป็นจริง ในกรณีเช่นนี้ลูกหนี้ก็มีสิทธินำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลได้ตามปกติ

5.5 ปัญหาเกี่ยวกับการทำสัญญาหรือข้อตกลงให้เกิดสิทธิยึดหน่วง

สืบเนื่องมาจากในปัจจุบันมักมีการทำสัญญาหรือข้อตกลงให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินของอีกฝ่ายหนึ่งได้ในบางกรณี เช่น กรณีสัญญาเช่ามีข้อสัญญากำหนดว่าในกรณีที่ผู้เช่าผิดนัดชำระค่าเช่าและผู้ให้เช่าได้บอกเลิกสัญญาเช่า ผู้ให้เช่ามีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินของผู้เช่าที่อยู่ในสถานที่เช่าและนำออกขายเพื่อเอาเงินมาชำระหนี้ค่าเช่าที่ค้างชำระได้ หรือในกรณีสัญญาจ้างเหมาตกแต่งภายใน มีข้อสัญญาว่าในกรณีที่ผู้ว่าจ้างเห็นว่าผู้รับจ้างจะไม่สามารถดำเนินงานให้แล้วเสร็จได้ทันภายในกำหนด ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาหรือจัดหาผู้รับจ้างรายอื่นมาทำงานต่อไปได้ รวมทั้งมีสิทธิยึดหน่วงบรรดาเครื่องมือและอุปกรณ์ของผู้รับจ้างที่อยู่ในสถานที่ตกแต่งจนกว่าผู้รับจ้างจะได้ชดใช้ค่าเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญาจนครบถ้วน รวมทั้งมีสิทธิใช้หรือให้ผู้รับจ้างรายอื่นใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ดังกล่าวต่อไปจนกว่างานจะแล้วเสร็จได้ด้วย เป็นต้น* จึงเป็นปัญหาการทำสัญญาหรือข้อตกลงดังกล่าวก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วงตามกฎหมายได้หรือไม่

ปัญหาดังกล่าวเมื่อพิจารณาในแง่ที่ว่าสิทธิยึดหน่วงเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ซึ่งทรัพย์สินจะก่อตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น การเกิดขึ้นของสิทธิยึดหน่วงก็จะต้องเป็นไปตามกรณีที่กฎหมายได้กำหนดไว้เท่านั้น กล่าวคือเจ้าหนี้ต้องมีการครอบครองทรัพย์สินของผู้อื่นและมีหนี้ที่เกี่ยวของกับทรัพย์สินนั้น หรือเป็นกรณีที่มิบบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะเรื่องกำหนดให้มีสิทธิยึดหน่วงไว้โดยตรง ดังนั้นการทำการทำสัญญาหรือข้อตกลงดังกล่าวจึงไม่มีผลเป็นการก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วงตามกฎหมายได้แต่อย่างใด เว้นแต่โดยสภาพของสัญญานั้นเองซึ่งถือเป็นมูลแห่งหนึ่งอย่างหนึ่งได้ก่อให้เกิดหนี้ที่เกี่ยวของกับทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ครอบครองอยู่ เช่น ก.

*โปรดดูตัวอย่างสัญญาเช่าและสัญญาจ้างเหมาตกแต่งภายในในภาคผนวก จ.

ทำสัญญาว่าจ้างให้ ข. ทำการซ่อมรถยนต์ กรณีเช่นนี้ถือว่าสภาพแห่งหนี้อันเกิดจากสัญญาซ่อมรถยนต์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือรถยนต์โดยตรง แม้ ก. จะมีหรือไม่มีการทำสัญญาให้ ข. ยึดหน่วงรถยนต์ ข. ก็มีสิทธิยึดหน่วงรถยนต์นั้นไว้จนกว่าจะได้รับชำระค่าซ่อมได้ หากสภาพแห่งหนี้ตามสัญญาไม่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินที่เจ้าหนี้ครอบครอง เช่น ก. ทำสัญญากู้เงินจาก ข. แล้วส่งมอบที่ดินหรือโฉนดให้ ข. เพื่อทำกินต่างดอกเบี้ย กรณีเช่นนี้แม้จะมีข้อสัญญาให้ ข. มีสิทธิยึดหน่วงที่ดินหรือโฉนดนั้นไว้ได้จนกว่าจะได้รับชำระหนี้ตามสัญญา ก็ไม่เป็นผลให้ ข. มีสิทธิยึดหน่วงเหนือที่ดินหรือโฉนดนั้น อย่างไรก็ตาม ข. ก็มีสิทธิที่จะยึดถือที่ดินหรือโฉนดนั้นไว้ได้ตามสัญญา ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างคำพิพากษากฎีกาดังต่อไปนี้

คำพิพากษากฎีกาที่ 1716/2528 ผู้กู้อนุญาตให้ผู้ให้กู้ซึ่งเป็นภริยาไม่ได้จดทะเบียนสมรสอยู่อาศัยในบ้านพิพาท และทำสัญญามอบโฉนดที่ดินพร้อมสิ่งปลูกสร้างให้ผู้ให้กู้ยึดถือไว้เป็นประกันเงินกู้ ถ้าผู้กู้ผิดนัดผู้ให้กู้มีสิทธินำโฉนดไปจดทะเบียนโอนที่ดินและสิ่งปลูกสร้างได้ตามใบมอบอำนาจที่ให้ไว้ด้วย แม้ผู้ให้กู้จะไม่มีสิทธิยึดหน่วงดังที่บัญญัติไว้ใน ป.พ.พ. ม. 241 เพราะหนี้เงินกู้ไม่เกี่ยวกับตัวทรัพย์สินพิพาท แต่เมื่อข้อตกลงตามสัญญาชำระให้ผู้ให้กู้มีสิทธิยึดทรัพย์สินพิพาทไว้เป็นประกันจนกว่าผู้กู้จะชำระหนี้ เป็นข้อตกลงที่คู่สัญญาสมควรใจกันไว้ ไม่ขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน ย่อมมีผลบังคับให้ผู้ให้กู้มีสิทธิยึดถือทรัพย์สินที่นำมาประกันไว้ และอยู่ในบ้านพิพาทจนกว่าผู้กู้จะชำระหนี้ตามสัญญา โจทก์ผู้เป็นทายาทและผู้จัดการมรดกของผู้กู้ย่อมต้องรับไปทั้งสิทธิและหน้าที่ของเจ้ามรดก จำเลยจึงมีสิทธิอยู่ในดินและบ้านพิพาทจนกว่าโจทก์จะชำระหนี้ตามข้อตกลงในสัญญาเงินกู้เงินโจทก์จึงไม่มีอำนาจฟ้องขับไล่จำเลย

คำพิพากษากฎีกาที่ 1369/2510 สามีภริยาร่วมรู้เห็นยินยอมให้บุคคลภายนอกเอาโฉนดที่ดินซึ่งเป็นสินบริคณห์ไปให้ธนาคารยึดถือไว้เป็นหลักฐานในการกู้เบิกเงินเกินบัญชีของบุคคลภายนอก เมื่อบุคคลภายนอกค้างชำระหนี้ธนาคารอยู่ ธนาคารก็มีสิทธิยึดโฉนดไว้ได้ สามีและภริยาเจ้าของโฉนดไม่มีสิทธิเรียกคืนโฉนดนั้น

คำพิพากษากฎีกาที่ 229/2522 โจทก์ได้กู้เงินจำเลยและได้มอบโฉนดที่ดินให้จำเลยยึดถือไว้เป็นประกันการกู้เงิน เมื่อหนี้ที่จำเลยอาศัยเป็นมูลเหตุยึดถือโฉนดฉบับพิพาทของโจทก์ไว้ขาดอายุความเสียแล้ว จำเลยก็ไม่มีสิทธิยึดถือโฉนดพิพาทไว้เป็นประกันหนี้นั้นต่อไป

จากคำพิพากษากฎีกาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการทำสัญญาให้ฝ่ายหนึ่งสามารถยึดถือทรัพย์สินของอีกฝ่ายหนึ่งได้ โดยทรัพย์สินที่ยึดถือไม่มีความเกี่ยวข้องกับหนี้ตามสัญญาที่เกิดขึ้น มีผลผูก

พันสามารถใช้บังคับได้ระหว่างคู่กรณี แต่ไม่ก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วงที่มีลักษณะเป็นทรัพย์สินแต่อย่างใด ดังจะเห็นได้จากคำพิพากษาฎีกาที่ 229/2522 เมื่อมูลหนี้ตามสัญญากู้ยืมเป็นเหตุให้ยึดไฉนดนั้นขนาดอายุความลงเจ้าหนี้ก็ไม่มีสิทธิยึดไฉนดไว้ได้อีกต่อไป

เมื่อพิจารณากรณีสัญญาเช่าและสัญญาจ้างเหมาตกแต่งภายในที่มีข้อสัญญาให้มีสิทธิยึดหน่วงทรัพย์สินไว้ได้ดังกล่าวในข้างต้น ผู้เขียนเห็นว่าลักษณะของหนี้ค่าเช่าที่ค้างชำระและหนี้ค่าเสียหายอันเกิดจากการผิดสัญญาจ้างเหมาตกแต่งภายในดังกล่าว ไม่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของผู้เช่าที่อยู่ในสถานที่เช่าหรือเครื่องมือหรืออุปกรณ์ของผู้รับจ้างที่อยู่ในสถานที่ตกแต่ง จึงไม่ก่อให้เกิดสิทธิยึดหน่วงหนี้ทรัพย์สินนั้นแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามการสัญญาดังกล่าวเมื่อไม่ถือว่าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนก็สามารถที่จะใช้บังคับได้ระหว่างคู่กรณี ผลคือผู้ให้เช่ามีสิทธิยึดทรัพย์สินของผู้เช่าที่อยู่ในสถานที่เช่าได้ และผู้ว่าจ้างก็มีสิทธิยึดเครื่องมือหรืออุปกรณ์ของผู้รับจ้างที่อยู่ในสถานที่ตกแต่งได้โดยไม่ถือว่าการยึดถือทรัพย์สินดังกล่าวเป็นการละเมิดต่อผู้เช่าหรือผู้รับจ้าง ทั้งนี้เพราะทั้งสองได้ให้ความยินยอมมาตั้งแต่ต้น อย่างไรก็ตามในส่วนของข้อสัญญาที่กำหนดให้ผู้ว่าจ้างสามารถใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ของผู้รับจ้างได้นั้น ผู้เขียนเห็นว่าแม้สามารถใช้ได้แต่ผู้ว่าจ้างก็ต้องจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้รับจ้างด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย